

N°s 349-350

JANVIER-JUIN 2024

REVUE
DE
LINGUISTIQUE ROMANE
PUBLIÉE PAR LA
SOCIÉTÉ DE LINGUISTIQUE ROMANE

Razze latine non esistono: esiste *la latinità*

Tome 88

STRASBOURG
2024

EXTRAIT

REVUE DE LINGUISTIQUE ROMANE (RLiR)

Anciens directeurs:

A.-L. TERRACHER, P. GARDETTE, G. TUAILLON, G. STRAKA, G. ROQUES

La RLiR est publiée par la *Société de Linguistique Romane*

DIRECTEUR:

Martin GLESSGEN

Professeur à l'Université de Zurich /
Directeur d'Études à l'EPHE/PSL, Paris

DIRECTEURS ADJOINTS:

André THIBAUT

Professeur à Sorbonne Université

Paul VIDESOTT

Professeur à l'Université de Bolzano

COMITÉ DE RÉDACTION:

Jean-Pierre CHAMBON, Ancien professeur de la Sorbonne

Cesáreo CALVO RIGUAL, Professeur à l'Université de València

Jean-Paul CHAUVÉAU, Directeur de recherche émérite au CNRS

Gerhard ERNST, Professeur émérite de l'Université de Ratisbonne

Hans GOEBL, Professeur émérite de l'Université de Salzbourg

Sergio LUBELLO, Professeur à l'Université de Salerne

Caterina MENICHETTI, Professeure aux Universités de Genève et de Lausanne

Pierre RÉZEAU, Directeur de recherche honoraire au CNRS

Gilles ROQUES, Ancien directeur de la Revue

Fernando SÁNCHEZ MIRET, Professeur à l'Université de Salamanque

COMITÉ SCIENTIFIQUE:

Maria COLOMBO, Professeure à l'Université de Milan

Frédéric DUVAL, Professeur à l'École nationale des chartes

Juhani HÄRMÄ, Professeur émérite de l'Université de Helsinki

Sandor KISS, Professeur émérite de Debrecen

Dolores CORBELLA, Professeure à l'Université de La Laguna

Adina DRAGOMIRESCU, Professeure à l'Université de Bucarest

Inés FERNÁNDEZ ORDÓÑEZ, Professeure à l'Université autonome de Madrid

Annette GERSTENBERG, Professeure à l'Université de Potsdam

Giovanni PALUMBO, Professeur à l'Université de Namur

Gilles SIOUFFI, Professeur à Sorbonne Université

La RLiR est publiée régulièrement en deux fascicules (juin et décembre) formant un volume annuel de 640 pages (v. pour sa version électronique <www.eliphi.fr>, ELiPhi numérique). Les communications relatives à la rédaction de la Revue doivent être adressées à M. Martin GLESSGEN, les articles et les comptes rendus en format PDF et DOC: <glessgen@rom.uzh.ch>, les ouvrages pour comptes rendus à l'adresse postale: Universität Zürich, Romanisches Seminar, Zürichbergstr. 8, CH 8032 Zürich.

Les auteurs d'articles et de comptes rendus doivent être membres de la *Société de Linguistique Romane*. Les articles et comptes rendus de la RLiR sont soumis à une procédure d'examen par les pairs conforme aux directives ISSAI 5600 et ISSAI 30 de l'*Organisation Internationale des Institutions Supérieures de Contrôle des Finances Publiques* (<www.intosai.org>; en particulier <<http://www.intosai.org/fr/issai-executive-summaries/detail/article/issai-5600-peer-review-guideline.html>>).

Pour la mise en forme des articles et des comptes rendus, on utilisera les feuilles de style disponibles pour la RLiR (qui peuvent être téléchargées à partir du site internet de la Société: <www.slir.org>, ou requises au secrétaire de rédaction, M. Dumitru KIHAI: <slir@rom.uzh.ch>). Pour les sigles et les abréviations utilisés dans la Revue, voir la liste disponible en ligne: <<http://www.slir.org/revue-linguistique-romane/sigles-et-listes-dabreviations-2/>>.

Joan VENY, *Variació i norma en la llengua catalana*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2022, 157 p.

En aquest volum, el Dr. Veny –catedràtic emèrit de la Universitat de Barcelona, membre de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans i membre d'honor de la *Société de Linguistique Romane*–, hi aplega 5 articles relacionats amb la variació dialectal i la norma de la llengua estàndard en català. Els 3 primers són integrats a l'apartat 'Diatopia', i –d'acord amb aquesta etiqueta– tracten de qüestions relacionades amb la variació diatòpica catalana: «La variació diatòpica en el català antic», «Elements diatòpics en la lexicografia catalana», i «Gal·loromanisme i iberoromanisme? A propòsit d'antropònims catalans d'origen occità». El quart article, sota l'etiqueta d'«Onomasiologia», està dedicat als noms populars de la Via Làctia: «Tradició, creativitat i cultura popular en els noms del 'camí de Sant Jaume'». I el cinquè, inclòs a un tercer apartat, 'Diatopia i norma', tracta de «Diatopismes i estàndard». Una col·lecció de 34 mapes dialectals del domini català, on es mostra la variació diatòpica relacionada amb els treballs esmentats, és un complement preciós a les explicacions i els arguments del Dr. Veny en els seus estudis. Al final del llibre s'hi inclou també una llista de totes les paraules esmentades en els diferents articles, la llargària de la qual (17 pàgines) és una bona prova de la riquesa de dades que aporta aquest llibre de Joan Veny.

A la presentació, l'autor explica que el contingut del llibre «gira entorn de la variació en el temps i l'espai i l'accés de variants dialectals a la norma», i referint-se al capítol on esmenta la qüestió del gal·loromanisme o de l'iberoromanisme català, especifica que «en lloc d'iberoromanisme hauríem de parlar de la castellanització des del segle XVIII, amb el benentès de compartir un fons comú iberoromànic». I a més a més, havent-hi també una atenció especial a l'occità, adverteix que «la presència substancial d'immigrants occitans a Catalunya, entre els segles XIV i XVIII,... no ha tingut efectes lingüístics en

la configuració general del català». És una presentació, doncs, que en qualche punt ja avança el resultat dels estudis.

Qui conegui el Dr. Joan Veny i la seva obra ja sap que és sempre sòlida i rica, ben argumentada i plena d'exemples, la qual demostra sempre l'erudició i la capacitat de fer conclusions encertades de l'investigador. I aquest llibre no és una excepció a aquestes qualitats, i per això podem assegurar que comprèn uns estudis sucosos i prolífics, que aporten molta substància al coneixement de la llengua catalana. Tanmateix, en el tema de la pertinença catalana al grup iberomànic o al gal-loromànic, que esmenta ja a l'article 1 i desenvolupa sobretot al 3, el Dr. Veny sembla una mica massa caut a l'hora d'afirmar rotundament que el català és en el seu origen clarament gal-loromànic (sembla afirmar-ho al paràgraf 3 del capítol 1), i pareix que vol reduir-lo a una afinitat especial amb el conjunt occità, sense, però, refermar-ne el caràcter absolutament gal-loromànic que avui en dia tots els estudiosos li reconeixen. Perquè és clar que si l'occità és indiscutiblement gal-loromànic i el català hi té una afinitat especial, aleshores també el català és gal-loromànic, i això sense negar que pel fet de ser lateral dins el món gal-loromànic i fronterera amb l'iberomànic, l'àrea catalana té també bastants de trets comuns amb la iberomànica, especialment l'aragonesa, però també la castellana.

El capítol 2, *Elements diatòpics en la lexicografia catalana*, és una anàlisi no exhaustiva de 7 diccionaris catalans d'èpoques i regions diferents (segles XV a XIX; Catalunya, València i Mallorca), dels quals l'il·lustre dialectòleg destaca sobretot l'aportació que fan de lèxic diatòpic, propi de cada regió. El Dr. Veny, en la presentació de cada diccionari, n'explica la font en què s'ha basat cada autor, és a dir quines obres preexistents li poden haver servit de model o base per a la confecció de la seva obra. En el cas del diccionari mallorquí de Pere Antoni Figuera, el Dr. Veny afirma que n'és la font prioritària *Auto-ridades* de l'Academia Española de la Lengua, «completada amb alguns elements del *Nuevo diccionario español-francés* (1820) de Núñez y Taboada» [44]. Sense posar en dubte que el Dr. Veny té raons per a fer aquesta afirmació, crec que li ha passat per alt la contribució de qui firma aquesta ressenya, «La lexicografia mallorquina del segle XIX»¹, en la qual es proposa que la base principal de Figuera semblen ser diverses obres de Núñez de Taboada, y que el *Diccionario* de l'Acadèmia Espanyola en va ser una font secundària.

És interessant destacar que, en el primer dels articles recollits en el volum, Joan Veny manifesta el seu escepticisme sobre la qüestió dels mossarabismes del català, que tant va proclamar Joan Coromines, a qui Veny prefereix no anomenar: «Durant algun temps, s'ha donat importància a la influència del mossàrab (o romanoandalusí) [...] Jo mateix vaig cedir a aquest corrent a propòsit de *catxel* i altres; però avui el coneixement més profund que tenim d'altres llengües [...] o de la circulació de mots a la Mediterrània, ens ha detret d'aquestes influències especialment pel que fa als mots comuns...» [18]. Curiosament, però, a l'article següent, esmenta el català occidental *romer* (i valencià central *romero*) com a possible mossarabisme, quan és probable que sigui un aragonesisme, com ell mateix postula al mapa 721 del *Petit atlas lingüístic del domini català* (volum 5). És una contradicció segurament deguda al fet de reunir en un mateix volum articles d'èpoques i procedències diferents.

¹ Jaume Corbera Pou, «La lexicografia mallorquina del segle XIX», in: *Actes del Col·loqui Internacional sobre la Renaixença (18-22 de desembre de 1984)*, II, Barcelona, Curial, 1994, 211-228.

En conjunt (aquests petits detalls són anecdòtics), aqueix recull d'articles de Joan Veny és una mostra extraordinària dels coneixements lingüístics de tan excel·lent filòleg i dialectòleg, dels quals dona fe a cada una de les pàgines amb la quantitat d'exemples aportats dels diversos trets que caracteritzen la llengua, exemples de fenòmens diferents com l'essència gal·loromànica del català, el substrat preromà, el superstrat germànic, l'adstrat àrab, la influència d'altres llengües després de la consolidació de la modalitat romànica (del castellà, del francès, de l'occità), els canvis interns des del romànic primerenc al romànic modern, la formació d'un registre de llengua estàndard, la riquesa sinònima en determinats conceptes (com els noms de la Via Làctia), etc. Molts d'aquests fenòmens són il·lustrats amb els 34 mapes que acompanyen els articles, que confirmen el Dr. Veny com un referent en el camp de la geolingüística.

Els seus escrits exhibeixen una prosa amena, rica i ben construïda, amb la qual també demostra que és un magnífic artesà de la llengua. Voldria, però, fer-hi una observació, des de la modestia de qui se'n considera un deixeble. Un prejudici lingüístic molt difós anys enrere, quan el català estava en situació d'estricta resistència cultural, que correctors i algun gramàtic imposaven com a norma de la llengua formal, era el dels pleonasmes: era considerat impropï de la llengua correcta repetir amb un pronom el complement ja expressat abans, i per tant hom havia d'evitar construccions com «a ton pare, digues-li que demà li telefonaré», corrent en llenguatge col·loquial; segons aquest prejudici, la frase havia de ser «digues-li a ton pare que...». Aquest prejudici² s'encomanà a molts escriptors, probablement fins i tot de manera inconscient, i el resultat fou el d'oblidar el pronom també en casos en què no sobrava. En aquesta obra del Dr. Veny, n'hi trobam dos exemples, de manca de pronom necessari: «A aquests factors històrics cal afegir els geogràfics» [13, § 4], que creiem que hauria de ser «A aquests factors històrics cal afegir-hi els geogràfics»; «A la unitat medieval d'un tret fonètic segueixen després àrees diverses...» [25], que pareix més natural afegint-hi el pronom: «A la unitat medieval d'un tret fonètic la segueixen després àrees diverses...».

Però fetes aquestes observacions, minúcies dins una mar de saviesa i erudició elegantment manifestades, no podem fer altra cosa que reconèixer la vàlua indiscutible dels articles aplegats en aquest volum, una mostra extraordinària de l'excel·lent feina investigadora sobre la llengua catalana antiga i moderna, en les seves manifestacions dialectals i en la modalitat normativa, feta pel Dr. Joan Veny Clar, al qual la Universitat de les Illes Balears té l'encert d'haver incorporat al seu claustre com a Doctor Honoris Causa (2016).

Jaume CORBERA POU

© *Revue de Linguistique Romane* 88 (2024), 232-234; DOI 10.46277/rllr.2024.232-234

² Segurament basat en una exageració de les recomanacions de P. Fabra sobre la repetició innecessària de pronoms. Vegeu-les a les «Converses filològiques», vol. 7 de les *Obres completes*. Barcelona, 2010.